

Vedlegg 1: Lange spor i helseforskningen - beskrivelse av oppdraget

1 Rammer for oppgaven

1.1 Innledning

Effektanalyser av forskning kan synliggjøre den bredere nytten av forskning for samfunnet og for enkeltsektorer. Analyser av forskningsinnsats over tid er viktige fordi de kan vise effekten av å investere offentlige midler i forskning. Når man finansierer anvendt forskning, knytter det seg ofte store forventninger til kortsiktige resultater. Imidlertid vil det vanligvis ta tid før resultatene kommer; det som gir avkastning i dag bygger ofte på forskning gjennom mange år. Forskningsrådet ser behov for å legge mer vekt på å studere hva som kommer ut av den forskningen som Rådet finansierer, spesielt på områder som har eksplisitte ambisjoner om samfunnsnytte.

1.2 Bakgrunn

For at forskning skal tas i bruk av samfunnet, må forskningsresultatene syntetiseres, tilrettelegges og tilgjengeliggjøres. Ved å gjennomføre systematiske sammenstillinger av resultater (fra systematiske kunnskapsoppsummeringer til review-artikler) kan man dokumentere forskningens resultater og forskningens effekter. Forskningsrådet vil tilrettelegge for at slike aktiviteter inkluderes når forskningsprogrammer planlegges. Dette er viktig både for å gjøre gode analyser og for å utforme forskningsprogrammene slik at nytteverdien av forskningen blir større. Syntetisering og formidling av resultater fra prosjektporteføljene gir mulighet til å se prosjektresultatene i en større sammenheng og vise hva forskningsinvesteringene fører til.

Flere organisasjoner gjennomfører allerede systematiske effektanalyser (eller impact assessments) av forskning og forskningsresultater. Det britiske Economic and Social Research Council har kommet langt i arbeidet med å synliggjøre samfunnsvitenskapenes bredere bidrag til samfunnet og økonomien. Tilsvarende analyser har vært gjennomført av the Medical Research Council (UK), The Wellcome Trust (UK) og the Health Research Board (Irland) 2008 – *Health Research – Making an Impact*, (som benyttet en såkalt "payback-modell"). Innenfor utviklingsområdet gjøres det mye for å analysere hvilke effekter forskning har på politikktutforming, bl.a. i regi av Verdensbanken.

Utgangspunkt for dette oppdraget er avgrensede aktiviteter som både står sentralt blant dagens prioriterte satsingsområder og som har hatt langvarig oppmerksomhet fra Forskningsrådets side. Oppdraget skal analysere prosjekter finansiert av Forskningsrådet på områdene psykisk helse og rusmiddelforskning. Prosjektene skal være avsluttet i perioden 2001-2011.

1.3 Formål

Forskningsrådets Divisjonen for samfunn og helse skal fremme forskning og innovasjon for å møte samfunnsutfordringer - globalt og nasjonalt - knyttet til helse, velferd, utdanning og samfunnsorganisering. Viktige oppgaver for denne divisjonen er å identifisere og utrede nasjonale forskningsbehov, bygge opp kunnskap om og forskningskapasitet for samfunnsutvikling, og bidra til bedre innovasjonsevne innenfor divisjonens ansvarsområde. Divisjonen er en samspillsarena og skal sikre koblinger på tvers av disipliner, fag og sektorer.

Forskningsrådet vil nyttiggjøre seg effektanalysen som grunnlag for tematiske og andre prioriteringer og som et utgangspunkt i dialogen om forskningsbehov med forskningsfinansierende departementer. Ved å synliggjøre og dokumentere de ulike forskningsinnsatsers "lange spor", skal Forskningsrådet sikre at fremtidige satsinger innrettes med sikte på å gi best mulig effekt på relevante områder. Prosjektet skal ta utgangspunkt i forskningsprosjekter som ble avsluttet innen utgangen av 2011. Prosjekter ved Senter for rusmiddelforskning skal også inngå, selv om senteret har en løpende bevilgning frem til 2018.

Delmål

1. Gi et grunnlag for en diskusjon om hvordan arbeidet med FoU skal innrettes for å sikre størst mulig effekt. Viktige målgrupper er helsemyndigheter, forsknings- og utdanningsinstitusjonene, helseforetakene og Forskningsrådet.
2. Gi grunnlag for en prosess i Forskningsrådet om
 - a. videre prioritering og organisering av forskningen på rus- og psykisk helseområdene;
 - b. å tilrettelegge for formidling og bruk av forskningen og
 - c. å frembringe læring som kan overføres til andre satsinger.

2 Mandat for effektanalysen

2.1 Avgrensning av oppdraget

Forskningsrådet har hatt programsatsinger innenfor temaene psykisk helse og rusmiddelforskning over lang tid, men med noe forskjellig innretninger. De første programmene var Program for klinisk psykiatrisk forskning fra 1982 og Narkotikaforebyggingsprogrammet fra 1986. I begynnelsen var det et stort behov for utvikling av forskningskompetanse i miljøene. Etter hvert ble det mer målrettede satsinger for kunnskapsoppbygging på disse feltene. Programmene har omfattet forskning om alt fra årsaker til psykisk sykdom og rusmisbruk, forebygging, behandling, tjenesteforskning og politikk. Over tid har det også vært ulike prioriteringer som f.eks. forskning om psykisk helse hos barn og unge, behandling av psykisk lidelser, klinikknær rusmiddelforskning, rusmiddelrelaterte skader og konsekvenser av rusmiddelbruk for tredjepart mm.

Forskningsbasert kunnskap om psykisk helse og rus/rusmidler og konsekvenser av samfunnsmessige forhold og politikkutforming, er essensielt for god forebygging, adekvat behandling og effektive og gode tjenester. På grunn av endringer i samfunnet, endringer i ruspolitikken samt store nyvinninger når det gjelder forståelse av mekanismer ved psykisk helse og rusbruk, inkludert psykologiske og biologiske prosesser, er behovet for ny kunnskap fortsatt stort. Gode registre, ny teknologi og økt internasjonalt samarbeid er viktige faktorer som har bidratt til økt forskningskvalitet.

Mens det innenfor psykisk helse har vært egne programmer hele tiden, har det innenfor rusforskningen vært perioder hvor tematikken har vært delsatsinger i annen programvirksomhet. Siden 2007 har det vært eget program for rusmiddelforskning, dog med felles programstyre med program for Psykisk helse fra 2013. I tillegg til program for Psykisk helse og program for Rusmiddelforskning, er det i hovedsak program for Folkehelse, program for Helse- og omsorgstjenester og program for Klinisk forskning og evaluering av Opptrappingsplanen for psykisk helse som har finansiert prosjekter innenfor disse tema i den aktuelle perioden.

Med utgangspunkt i prosjektporteføljen til programmene Rusmiddelforskning og Psykisk helse, samt relevante prosjekter fra andre programmer, for perioden 2001- 2011, skal følgende effekter fra forskning analyseres:

- *Kompetanseeffekter* (forskningssinnsatsens betydning for karriereutvikling for stipendiater/forskere innenfor hhv. akademia, næringsliv, offentlig sektor og sivilsamfunn (frivillige organisasjoner mv.))
- *Utvikling av kunnskapsfeltet* (hvordan forskningssinnsatsen flytter grensene for erkjennelse)
- *Praksiseffekter* (hvordan forskningen endrer praksisfeltet)
- *Politiske og forvaltningsmessige effekter* (kartlegge og dokumentere hvorvidt, og eventuelt hvordan, forskning påvirker og endrer politikkenes retorikk og praksis og forvaltningens instruksjoner, retningslinjer og praksis)

I tillegg kan det vurderes å analysere forskningens kulturelle effekter (hvordan forskning fører til endringer i tenkning, ordskifte, kultur og retning for et område).

Kompetanseeffekter kan analyseres ved å kontakte ph.d.- og post.dok.-stipendiater som har hatt midler fra de aktuelle programmene for å kartlegge karriereutvikling, herunder arbeidssted, oppgaver, nasjonale og internasjonale verv, deltakelse i nasjonale og internasjonale FoI-prosjekter, patenter mv.

Forskningens effekt på utviklingen av kunnskapsfeltet kan analyseres ved å gjennomføre en bibliometriundersøkelse knyttet til publikasjoner fra de relevante prosjektene. Det kan også gjøres såkalte treanalyser av siteringer, hvor man følger siteringene 'bakover' til en eller flere opprinnelige artikler el. publikasjoner på et spesifikt område.

Praksiseffekter kan analyseres ved å kartlegge hvordan forskningsresultater tas opp i undervisning og i regionale og nasjonale retningslinjer, veiledninger og protokoller innenfor praksisfeltet.

Politiske og forvaltningsmessige effekter kan analyseres ved å gjennomgå meldinger, strategier og andre offentlige dokumenter samt viktige redegjørelser for Stortinget knyttet til temaene rus og psykisk helse, for å kartlegge referanser til relevant forskning.

Effektanalysen skal avgrenses til å omfatte

- data om tilleggsfinansiering, publikasjoner, patenter, dr. grader osv.
- hvordan institusjoner prioriterer/omprioriterer
- hvordan det samarbeides på lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt
- identifisere effekter som er en følge av programmenes prosjektportefølje (ref. effektkriterier over)

Analysen skal oppsummeres i en egen rapport på norsk.

2.2 Metode

Tilbyder har stor metodefrihet i oppdraget. Tilbyder må beskrive hvilke metoder og framgangsmåter den vil benytte i oppdraget.

2.3 Bakgrunnsmateriale for kartleggingen

Følgende dokumenter vil bli gjort tilgjengelig for leverandør(er):

- Programdokumenter

- Årsrapporter
- Prosjektdokumenter/prosjektkatalog
- Evaluering av metadonprosjekt